

Titel: Journalen NB23

Citation: "Journalen NB23", i *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K24*, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2007 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-nb23-txr-shoot-id7fae7da5-cb2e-40c9-b488-4543ad575a49.pdf> (tilgået 04. maj 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K24

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

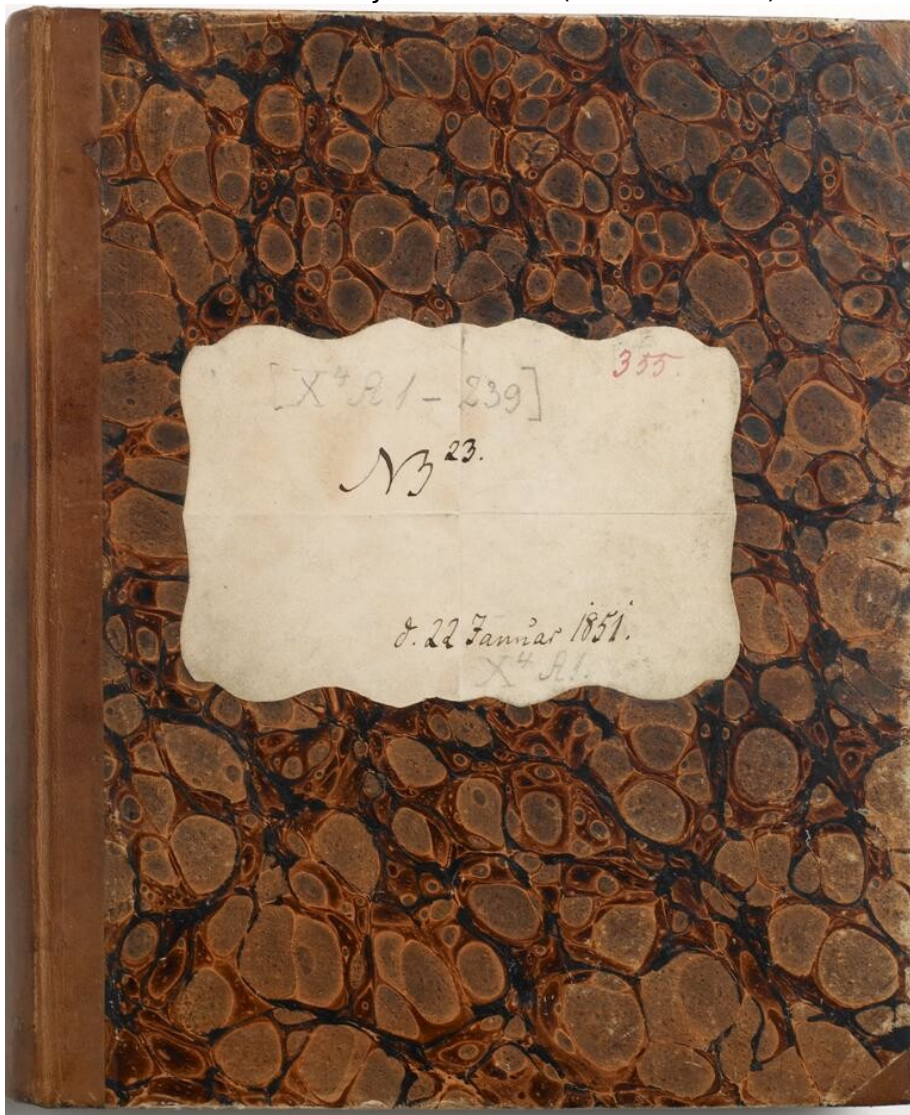
Tekstredøgørelse

1. Manuskriptbeskrivelse
2. Datering og kronologi 268
3. Indhold 269

1. Manuskriptbeskrivelse

Journalen NB23 er en indbundet protokol i kvartformat, af SK mærket »NB²³«. Den befinder sig i Kierkegaard Arkivet (KA) på Det Kongelige Bibliotek.

- NB23 1 Halvbind med ryg og hjørner af lysebrunt skind og med blankt, brunligt marmoreret overtrækspapir. Tresidet sprængt snit. Hæftet med tråd af naturfarvet hørgarn på snore af sejlgarn. Bindets mål er 180 × 225 × 22 mm.* Midt på forpermen er klæbet en firkantet etiket med bølgekant og påskriften »NB²³« samt datoen »d. 22 Januar 1851.« (se illustration 3).

3. Journalen NB23, etiket på bindets forside
Øverst til højre på etiketten har Henrik Lund med rødt blæk skrevet nummeret »355.«, journalens nummer i *L-fort*. Foroven og forneden har udgiverne af

Pap. med blyant tilføjet optegnelsesnumrene »[X⁴ A 1-239]« og »X⁴ A 1.« På forpermens inderside er i øverste venstre hjørne indklæbet en trykt etiket, hvis motiv er en bog med påskriften: »**L. C. MÖLLER** | Bogbinder & Papirhandler | Graabrödretorv N° 97.« Herunder er med blyant anført protokollens omfang »1½ Bog« og dens pris »5M 8ß«. *

Bogblokken består af 140 blade i 4° fordelt på 18 læg (kvaterner).^{*} Journalen er fra bl. 5 med blyant pagineret 1-272 på rectosiderne; bl. 140 også på versosiden (s. 272).

Lægfordeling: læg I: 6 blade (kvaterner, hvor de to første blade er fastklæbet på forpermen; pagineret 1-[4]), læg II-XVII: 8 blade (pagineret 5-[260]), læg XVIII: 6 blade (kvaterner, hvor de to sidste blade er fastklæbet på bagpermen; pagineret 261-272).

Papir: glat skrivepapir. Mål: 178 × 219 mm.^{*} På s. 13-[14], 95-[96], 101-[104] og 109-[110] findes knappenålsstore huller i papiret. Det er uklart, hvorledes de er fremkommet.

Bladene er foldet på langs, således at yderspalten udgør ca. 1/3 af siden. Inderspalten rummer hovedteksten, yderspalten marginaltekst. Denne omfatter dels tilføjelser og anmærkninger til hovedspaltens tekst, dels et indledende stikord med overskriftkarakter (NB23:180.a). Bl. 1-4 er ikke foldet. Bl.[1v]-[4v] er ubeskrevet.

Skriften er nygotisk med latinske indslag. Etikettens tekst er skrevet med latinsk hånd. Optegnelse NB23:197 er indført med distinkt latinsk hånd. Desuden benyttes latinsk håndskrift ved latinske og franske ordformer samt undertiden som skønskrift i forbindelse med navnestof og overskrifter. Forpermens inderside er beskrevet med en indholdsfortegnelse i næsten hele sidens bredde. Tekst i hovedspaltens nederste linje er på s. 161 (NB23:130) afsluttet i marginen.

På s. 55-[56] løber marginaltilføjelsen NB23:39.a over begge sider. På s. 77 fortsætter marginaltilføjelsen NB23:51.j i hovedspalten med den indviste tilføjelse NB23:51.j.b (se illustration 9 i SKS 24, 235). På s. 55 er den uindviste marginaltilføjelse NB23:39.a indvist af Barfod (se illustration 8 i SKS 24, 227). De fleste af journalens overskrifter er helt eller delvis understregede. Også enkelte ord i den løbende tekst er stedvis understreget. På s. 117 er marginalnoten NB23:88.a indrammet.

Optegnelserne i journalen adskilles indbyrdes af dobbeltkors. Hvor en optegnelse indledes på en ny side, sættes der oftest et ekstra dobbeltkors øverst på siden foran optegnelsen. Til intern opdeling af en optegnelse anvendes i NB23:51 en skillestreg.

Der er i hele journalen en del mindre korrektioner i form af overskrivninger, sletninger og tilføjelser. Undertiden indvises mindre tilføjelser mellem linjerne med kiler eller krøllede parenteser ned i hovedteksten. Større sletninger ses på s. 59 (3 ord) og s. 63 (2 linjer). Slettede dobbeltkors, hvor en først afsluttet optegnelse videreføres, ses i NB23:51, 98, 105, 126, 144, 163, 196 og 216. Sletning med blyant er foretaget af enkelte ord på s. 19 og 69. På s. 25 nødvendiggjorde udflydende blæk to steder en gentagelse af det skrevne.

Ud for slutningen af hver optegnelse har Pap.-udgiverne med blyant noteret optegnelsens nummer i Pap. I øverste højre hjørne af bl. [1r] har Henrik Lund med rødt blæk skrevet nummeret »355.«

(L-fort. + B-fort. 355; KA, A pk. 27; Pap. X 4 A 1-239)

1

2. Datering og kronologi

Journalen NB23 er ifølge etiketten på bindets forside taget i brug den 22. jan. 1851. Den er afsluttet senest den 20. april 1851, hvor journalen NB24 påbegyndes.

Af journalens 228 optegnelser er ud over etiketten kun NB23:180 dateret (»d. 9 Martz.«).

Fem optegnelser indeholder referencer til dagsaktuelle begivenheder eller forhold, som muliggør en omtrentlig datering. I NB23:20, der bærer overskriften »*Dr. Rudelbach og jeg*«, kan det antages, at ordene

»nu har han travlt med Historien« sigter til Rudelbachs bog *Om det borgerlige Ægteskab. Bidrag til en alsidig, upartisk Bedømmelse af denne Institution, nærmest fra Kirkens Standpunkt*, Kbh. 1851, ktl. 752, der blev averteret som udkommet i *Adresseavisen*, nr. 19, den 23. jan. 1851. Når SK i NB23:77 udtaler, at det »Skridt nu mod Rudelbach giver Dobbelt-Fare«, sigter han til sin artikel »Foranlediget ved en Yttring af Dr. Rudelbach mig betræffende« i *Fædrelandet*, nr. 26, den 31. jan. 1851, s. 101f. I NB23:98 læser man følgende: »Naar Rudelbach (i Artiklen i Fædrelandet) taler om at Apostelen er omgivet af en Skye af Vidner, saa seer R. nok fejl, saa han seer Skyen – og ikke Apostelen.« Dette er en henvisning til A.G. Rudelbachs artikel i *Fædrelandet*, nr. 38, den 14. feb. 1851. I NB23:189 oplyser SK, at han »igaaraftes fik den lille Bog af Biskop M., hvor han ved at bringe mig sammen med Goldschmidt, har svækket Indtrykket af ham, som skulde vi skillen.« Den bog, SK modtog, var Mynsters *Yderligere Bidrag til Forhandlingerne om de kirkelige Forhold i Danmark*, der blev annonceret som udkommet i *Berlingske Tidende*, nr. 61, den 13. marts 1851. Optegnelsen NB23:212 diskuterer indholdet af »Mynsters Fasteprædiken«, der if. *Adresseavisen*, nr. 75, den 29. marts 1851, blev holdt den 31. marts.

Det gælder i almindelighed om journalens marginaltilføjelser, at de kan være indført noget senere end de hovedoptegnelser, hvortil de knytter sig. Et eksempel er NB23:163.a, der er dateret »Juni 1852« og altså er skrevet mere end et år efter journalens afslutning.

3. Indhold

De politiske omvæltninger, der kendetegner tiden efter enevældens afskaffelse, den generelle liberalisering og begyndende demokratisering, sætter deres præg på NB23. Optegnelserne om samfundsudviklingen udtrykker lige dele ubehag og undren, men rummer også modernitetsdiagnoser uden sidestykke i epoken. Ikke overraskende giver de nye forhold SK anledning til at tematisere det modsætningsforhold mellem »Majoriteten« og »Minoriteten« (NB23:105), som hans forfatterskab så indgående har beskrevet, men hans udtalte sans for karakteren og konsekvenserne af de socialpsykologiske skred, der finder sted, nødsager ham også til at revidere nogle af sine tidligere forestillinger om det religiøse individs placering og forpligtelser i verden.

Karakteristisk for SKs modernitetsdiagnoser er det nemlig, at de ikke nøjes med at forsvare kristendommens berettigelse, men tillige og i endnu højere grad fremhæver kristendommen som det eneste alternativ til den anonymisering, der fra det modernes centrum breder sig til alle sider. Helt betegnende for denne uforsonlige modstilling mellem sociale centrifugalkræfter og religiøs intensitet kan SK skrive:

Loven er forresten ganske simpel: jo hurtigere et Msk. anbringer det Sociale, det »lad os være nogle Stykker«, desto sandseligere Msk. er han, og desto mindre kommunikerer han med Gud. Den som i Alt og øieblikkeligt maa være nogle Stykker: er egl. Gud og Idee-forladt, det vil sige ved egen Skyld, thi Gud forlader Ingen. (NB23:102; jf. NB23:103).

Også den moderne tolerance har SK under kritisk observation, ikke blot det sociale ligemageri, men også det religiøse frisind, hvilket bidrager til at sætte den kristnes martyrium i relief: »At ville slaae Andre ihjel for deres Troes Skyld det er Intolerance, som Xstd. afskyer. Men selv at ville slaaes ihjel for sin Troes Skyld – nu ja, lad os ikke overse det – det er ogsaa Intolerance, det er den lidende Intolerance.« (NB23:10). Først og sidst byder dog tidens talløse reformkrav på oplagte muligheder for at ironisere over den udtalte, men også diffuse lyst til at reformere i alle mulige og umulige retninger, verdsligt som religiøst, alt imens de »Charakterer« (NB23:66; NB23:171.a), der skulle forestå reformerne, er blevet afviklet under den generelle nivellering. Den ret specielle situation har derved indfundet sig, at man er vidne til en »Reformation – uden 'en Reformator'«, hvilket i første omgang afstedkommer et humoristisk skuldertræk fra SKs side: »Ja, da Alt er blevet upersonligt, hvorfor ikke ogsaa dette« (NB23:37, jf. NB23:95). Men længe går der ikke, før lysten til farce indfinder sig i form af det forslag, at man skal erstatte »Reformatoren« med en »Ballotermaskine«, der så måske ved særlige lejligheder kunne udskiftes med et »Lykke-Hjul« (NB23:37; jf. NB23:41; NB23:45).

Under overskriften »Prosit!« kommenterer SK den naivitet, Grundtvig lægger for dagen, når han besynger lighed og frihed som kristne idealer: »Grundtvig tager sig slet ikke iagt for, at det Begreb af Tolerance som nu florerer er: Indifferentisme, det dybeste Affald fra Xstd. – og det vil han ballotere sammen med.« (NB23:64). En tilsvarende mangel på om- og eftertanke afslørede Grundtvig, da han under megen dramatik »traadte ind i Verden med sin Demiss-Prædiken: hvorfor er Guds Ord veget af Guds Huus«, hvad SK aldrig kunne finde på at spørge om, idet Guds ord ingenlunde er forsvundet ud af kirken. SK ville i stedet stille det langt mere pågående spørgsmål: »hvorfor er Kraften vegen fra Guds Ords Forkyndelse« (NB23:54). Blandt optegnelserne om Grundtvig handler den mest udførlige om hans forhold til »Statskirken«, som Grundtvig ifølge eget udsagn skulle have påtænkt at forlade i 40 år, hvilket set med SKs øjne ikke blot er længe, men

også forkert, »thi han har meget mere traadt ind – og saa ud – og saa ind – og saa ...« Optegnelsen forlyster sig i øvrigt over grundtvigianernes rent kvantitative betydning for statskirken og Grundtvigs betydning for nationen – »thi som Poul Møller i sin Tid gjorde opmærksom paa, at Historien og Grundtvig og Grundtvig og Historien er Eet, saa maa vel ogsaa Danmark og G. og Gr. og D. være Eet«. SK afslutter sin optegnelse lakonisk med de sidenhen nærmest bevingede ord: »Mig synes G. er et Vrøvl.« (NB23:67, jf. NB23:15).

Som i flere af de tidligere journaler præciserer SK også i NB23 arten og omfanget af sin opgave, der bl.a. bestemmes som »bestandigt at afgive Existentiel-Correctivet, ved digterisk at anbringe Idealerne inciterende i Forhold til det Bestaaende« (NB23:15). Af samme grund er det hverken »'Læren' der skal revideres« eller »'Kirken' der skal reformeres«, men derimod »Existentserne der skulle revideres.« (NB23:30). Ikke mærkbart tyngt af beskedenhed kan SK i en af journalens længste optegnelser kundgøre om sin »*Tilværelses Betydning i Tiden*«: »Jeg er, msklig talt, den fremmeligste Existent vi har.« Så meget desto mere overvældende bliver det, når han til kristendommens ære fortsætter: »Og hvad har jeg lært? At jeg neppe tør kalde mig en Christen – hvor skulde jeg saa vove at ville reformere Kirken ell. befatte mig med Sligt.« (NB23:33). Det er i et beslægtet perspektiv, SK kan betegne sig selv som »en Slags existentiel Cerimoniemester«, der i og med sin egen person tilbyder enhver, som mener at befinde sig »paa det religieuse Gebeet«, at gestalte de videre »eksistentielle Conseqventser«, så vedkommende enten tvinges »i Charakter« eller bliver »aaabenbar som en Bedrager eller en Selvbedragen.« (NB23:62; jf. NB23:194). Som en sådan »Cerimoniemester« kender SK sin plads: »Jeg troer jeg kunde have Mod til at lade Livet for at skaffe Plads for den Overordentlige – men selv ansees for den Overordentlige, nei, det kan jeg ikke; det er mig som besmittede jeg derved det mig betroede.« (NB23:126). Sin egen eksistentielle rækkevidde karakteriserer SK begrænsende ved at betegne sig selv som en »Digter«, der formår at fremstille de kristelige idealer, men ikke kan indfri dem, hvorved han bliver en synlig markør af kristendommens radikale væsen og reelle hjemløshed i den moderne verden:

Og hvad kan jeg byde? Jeg er en Digter – ak, kun en Digter. Men i Idealitetens Herlighed kan jeg fremstille Xstd (...).

Jeg er kun en Digter, ak kun en Digter. Seer ikke paa mit Liv – og dog seer kun paa [mit] Liv, for at see, hvilken maadelig Xsten jeg er, hvad I ville see bedst, naar I høre paa min Tale om Idealet. Og paa denne hører; thi blæse være med min Smule Person.

Jeg er kun Digter. Jeg elsker dette jordiske Liv kun altfor høit, vil gjerne have msklig talt gode Dage, more mig, nyde Livet o: s: v: Ak, og jeg forstaaer, at strengt taget fordrer Xstd. noget ganske Andet. (NB23:33; jf. NB23:39; NB23:102; NB23:115).

I andre af journalens optegnelser er den beåndede selvfremsstilling afløst af en anderledes prosaisk forurettelse over udebleven anerkendelse, manglende påskønnelse af flid og usædvanlige evner (jf. NB23:186) samt hovedstadens snærende lidenhed, ja, selv i sit prunkløse fornavn har SK haft en del af sin vanskæbne indskrevet:

Kjøbenhavn og Danmark er en Kjøbstad i den Grad, at den Omstændighed, at jeg har faaet det fattige og uheldige Navn »Søren« formentlig har været til Hinder for, at jeg kunde blive anseet for at være Noget. Nei, skulde det i Kbhv. være troligt, at jeg var en Tænkter, da maatte jeg rigtignok have haft – et pænere Navn. (NB23:85; jf. NB23:86).

Biskop Mynster er angiveligt blandt de forholdsvis få, der har forstået at værdsætte SK: »Mine Evner, min Flid, mine Præstationer – det veed Mynster meget godt at vurdere.« Akkurat disse fortræffeligheder har imidlertid også negativ indvirkning på Mynsters samlede vurdering, idet han er »forstenet i den Art Alvor som er: Livets Alvor er at være Embedsmand og hele dette Arrangement. Her er han borneret.« (NB23:209). Samme bornerthed kendetegner Mynsters forkærlighed for det institutionelle og hans humaniserende tilbøjeligheder i det hele taget. Under overskriften »Forunderligt!« kan SK derfor notere:

Engang var det Indvendingen mod Xstd. (...) at den var upatriotisk, statsfarlig revolutionair – og nu er Xstd. blevet Patriotisme og Stats-Kirke.

Engang var det Indvendingen mod Xstd. (...) at den er mskfjendsk – og nu er Xstd. blevet: Humanitet. Engang var Xstd. Jøder en Forargelse og Græker en Daarskab og nu er den – Dannelse. For Biskop Mynster er Kjendetegnet paa sand Xstd. Dannelse. (NB23:122).

SK skildrer også andre steder i journalen historien som en irreversibel forfaldshistorie, der århundrede for århundrede »sagtens i Henseende til det Eksistentielle«, så den allerede i det 3. årh. formåede at »puffe Xstus reent udenfor« og i det 19. årh. har omdannet Kristus til en »Mythe, et sindrigt Digt«. (NB23:144, jf. NB23:106). Det oprørende er ikke blot Mynsters billigelse af den verdenshistoriske proces, men tillige at han afslører sig som veritabel dannelsesfilister, når han lader SK forstå, at han med sine forestillinger om at skulle efterleve de kristelige fordringer nærmest gør sig selv en smule latterlig og i al fald afslører en dybtgående brist i sin dannelse: »O, men her er just det Værste af Alt. Han har i Praxis etableret den Sætning, at det virkelig at gjøre Alvor af det Religieuse at det er – – Mangel paa Dannelse! Dette Sidste er det Frygtelige.« (NB23:148).

SKs indignation over Mynsters holdning skyldes ikke bare såret forfængelighed, men også en historiefilosofisk refleksion over forholdet mellem dannelseskulturens humanitetsbegreb og kristendommen som samme humanitets oprindelige forudsætning. Signifikant er overskriften »*Det blot Humane*«, hvorunder SK præciserer det sande rangforhold:

Det er utroligt saa fripostigt man nutildags beraaber sig paa det blot Humane i Modsætning til Xstd. Men hvad er det vi nu kalde det »Humane«? Det er en forflygtiget Xstd, en Cultur-Bevidsthed, som Xstd. har afsat. Altsaa skyldes det Xstd - og saa gjør man det gjældende i Modsætning til Xstd. (NB23:225; jf. NB23:133; NB23:222).

Journalen rummer et stort antal reaktioner på Mynsters umarkerede og opportunistiske indstilling til såvel politiske som religiøse spørgsmål, men også psykologiske indblik og demaskerende notitser: »Han er mere Kunstner og Digter; det Farlige er blot, at det mærker han ikke selv.« (NB23:132; jf. NB23:148; NB23:179; NB23:197; NB23:212). Heller ikke med Andreas Rudelbach, som optræder relativt hyppigt i journalen (NB23:36.a; NB23:77; NB23:98; NB23:115; NB23:180.b), kan SK kommunikere meningsfuldt. »Vi komme aldrig til at forstaae hinanden«, skriver SK om Rudelbach, der til SKs undren og fortrydelse ikke et sekund betvivler, »at han er Xsten« og nu bare har »travlt med Historien og Kirkens ydre Former« (NB23:20). Rudelbach, der gik for at være en af landets lærdeste mænd, er ifølge SK »egl. ideeløs«, hvad hans mening om *Indøvelse i Christendom* da også bevidner (NB23:44).

Anderledes lise er der i at læse. Genstand for særlig interesse er Alexandre Vinets *Der Sozialismus in seinem Princip betrachtet*, som SK læser i D. Hofmeisters oversættelse - i øvrigt på foranledning af Rudelbach (NB23:180.b). SK kan finde på at kommentere Vinet med et »mesterligt sagt« (NB23:182), men hans endelige vurdering er behersket. Vinet er nemlig »ikke i Charakter, han er udenfor blot Forfatter. / Han foredrager Det om Individualitet, om Jeg'et, den Enkelte - men han er uendelig fjernt fra den sidste Reduplication, at sige: jeg Vinet ∴: eksistentielt at gjøre Enden fast.« Endvidere savner SK hos Vinet mere af det »Stikkende, Bremseagtige, Drillende« (NB23:184). Mere uforbeholdent læser SK også i denne journal den tyske teolog og salmedigter Chr. Sriver (NB23:17; NB23:57-58; NB23:187; NB23:191-192) og afslører i det hele taget en forkærlighed for de klassiske, oldkirkelige og reformatoriske forfattere. Meget plads optager således Friedrich Böhringers *Die Kirche Christi und ihre Zeugen oder die Kirchengeschichte in Biographien*, hvorfra SK citerer bl.a. Tertullian (NB23:133-141), Basilius (NB23:143; NB23:145), Ambrosius (NB23:151-152), Augustin (NB23:154-158; NB23:165-170; NB23:172; NB23:174) og Anselm (NB23:195-196; NB23:198-199; NB23:203-205). Tid bliver der også til Rousseau, som SK virkelig sætter pris på: »Hans Bekjendelser 4^d Bind (Spadseretourene) ere ypperlige fE 5te Spadseretour æsthetisk uforlignelig. / Forresten har man her et Exempel hvad det vil sige, ikke at være vel oplært i Xstd. / R^s Liv indeholder Analogier til de egl. christelige Collisioner« (NB23:214).

I marginen har SK noteret, at Rousseau er et »Exempel paa, hvor tungt det falder et Msk. at afdøe« (NB23:214.a). Det har andre angiveligt haft lidt lettere ved. I journalens første egentlige optegnelse fortæller SK, at han har læst om nogle munke, »der gik saavidt i Iver, at de lode sig indmure, saa der kun var et lille Hul, gennem hvilket de modtog Spisen.« SK er betaget af tanken, men kan alligevel ikke tage de indmurede munke helt alvorligt: »Man kan ikke lade være at smile ved den Tanke en indmuret Munk ad modum et indbagt Æble. Og dog gid vi havde disse Kræfter!« (NB23:4).